

Studeren met een functiebeperking aan de Hanzehogeschool Groningen

Onderzoeksrapport

Charlotte de Wolff
m.m.v. Sabine Alves en Ties Onvlee

Oktober 2011

Lectoraat Rehabilitatie Hanzehogeschool Groningen

Copyright © 2011 Hanzehogeschool Groningen / Lectoraat Rehabilitatie

Correspondentie: c.j.de.wolff@pl.hanze.nl
e.l.korevaar@pl.hanze.nl

CIP-GEGEVENS, KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Wolff, C.J. de

Studeren met een functiebeperking aan de Hanzehogeschool Groningen. Resultaten van een kwalitatief onderzoek onder 26 eerstejaarsstudenten. / Wolff, C.J. de, S. Alves, A.M. Onvlee – Groningen: Hanzehogeschool Groningen / Lectoraat Rehabilitatie/Studentenzaken.

Trefw.: Functiebeperking, rehabilitatie, hoger beroepsonderwijs

Samenvatting

Van 2008 tot 2011 is longitudinaal kwalitatief onderzoek gedaan naar de studieloopbanen en studie-ervaringen van studenten met psychische of fysieke functiebeperkingen en dyslexie. De resultaten van 26 interviews met eerstejaarsstudenten zijn in een eerdere rapportage beschreven (De Wolff, 2009). In dit rapport wordt verslag gedaan van interviews met studiestakers en derdejaars studenten.

De centrale vraagstelling van het onderzoek luidt: *In hoeverre sluit de ondersteuning van studenten van de Hanzehogeschool Groningen met een lichamelijke en/of psychische functiebeperking aan bij de behoeften van deze studenten gedurende hun studieloopbaan?* Daarnaast is er per interviewronde een aantal uit deze vraagstelling voortvloeiende deelvragen gesteld. De deelvragen zijn afgeleid uit een conceptueel schema dat is opgesteld op basis van literatuur op het gebied van rehabilitatie en het thema “studeren met een functiebeperking” (zie bijlage 3).

Hieronder worden de deelvragen achtereenvolgens beantwoord voor de studiestakers en de derdejaars studenten. De groep studiestakers bestond hoofdzakelijk uit studenten met psychische beperkingen: vijf van de acht geïnterviewde studenten. De conclusies hebben dus met name betrekking op deze groep. De interviews met derdejaarsstudenten zijn vooral gehouden met studenten met lichamelijke beperkingen (zes van de tien interviews). Conclusies omtrent derdejaars hebben dus vooral betrekking op deze groep.

Studiestakers

- *Wat waren redenen om te stoppen en welke rol heeft ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen gespeeld?*

Bij studenten met psychische beperkingen is het opspelen van psychische problematiek de doorslaggevende factor geweest om te stoppen. Er werd voldoende ondersteuning en hulp vanuit de Hanzehogeschool Groningen aangeboden, maar dat kon niet verhinderen dat studenten de studie moesten staken. Over de gehele linie zijn de studenten tevreden met de geboden hulp. Bij een enkeling was de geboden hulp ontoereikend.

- *Wat zijn de toekomstplannen van de studiestakers?*

In veel gevallen is er slechts sprake van een tijdelijke studie-onderbreking. Meestal pakken de studenten na een "time-out" de draad weer op. Ze kiezen een andere opleiding binnen de Hanzehogeschool Groningen of bij een andere hogeschool.

Derdejaars

- *Welke ontwikkelingen zijn er in studievoortgang, functiebeperking en hinder daarvan bij het studeren?*

Studenten met fysieke beperkingen halen in het derde jaar goede studieresultaten, zijn gemotiveerd en zijn tevreden over de opleiding. Soms hebben ze door een terugval in hun ziekte vertraging opgelopen. De hinder van de functiebeperking bij het studeren lijkt doorgaans minder te worden tijdens de loop van de studie. De belangrijkste reden is dat studenten beter hebben leren omgaan met hun beperkingen en hun studievaardigheden daarop aangepast hebben.

- *Welke verwachtingen hebben studenten ten aanzien van hun laatste studiejaar en loopbaan?*

De studenten zijn gemotiveerd om hun studie tot een goed einde te brengen. Plannen voor de toekomst krijgen steeds duidelijker contouren, bijvoorbeeld de gewenste richting of specialisatie.

- *Welke ontwikkelingen zijn er in het gebruik van ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen en de tevredenheid daarover?*

Studenten zijn in hun derde jaar zelfredzamer geworden. Het gebruik van ondersteuning en voorzieningen neemt daardoor af. De beschikbaarheid van voorzieningen wordt nog steeds zeer op prijs gesteld, ook al maakt men er minder gebruik van. Ook is het voor de studenten belangrijk om te merken dat docenten en SLB-ers betrokkenheid tonen.

- *Welke factoren dragen volgens de studenten het meest bij aan het behalen van studiesucces?*

De belangrijkste sleutel tot succes is in het bezit van de studenten zelf: een positieve houding, doorzettingsvermogen en motivatie. Ook de toegenomen zelfredzaamheid en steun van de opleiding en uit de omgeving van de student zijn belangrijk.

Sluit de ondersteuning van studenten van de Hanzehogeschool Groningen met een lichamelijke en/of psychische handicap aan bij de behoeften van deze studenten gedurende hun studieloopbaan? Deze hoofdvraag kan, alles overziend, op hoofdlijnen bevestigend worden beantwoord. Over de gehele linie overheerst de tevredenheid over de geboden ondersteuning en de voorzieningen. Er zijn wel verbeteringen mogelijk. Hieronder staan ze puntsgewijs opgesomd:

- betere voorlichting over mogelijke ondersteuning en aanwezige voorzieningen
- gebruiksvriendelijker en transparanter procedures rond de aanvraag van tentamenfaciliteiten
- grotere deskundigheid bij docenten met betrekking tot begeleiding van studenten met functiebeperkingen
- meer oog voor de behoeften van studenten met functiebeperkingen bij sommige opleidingen
- meer betrokkenheid bij sommige SLB-ers.

In het rapport uit 2009 is gesteld dat de opleidingscultuur ten aanzien van studenten met functiebeperkingen sterk verschilt. De ene opleiding houdt meer rekening met hen dan de andere. Om deze reden is onlangs een best practice-onderzoek gestart naar het opleidingsbeleid ten aanzien van studenten met functiebeperkingen. Dit rapport onderstreept opnieuw de wenselijkheid van dit vervolgonderzoek.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inhoudsopgave	5
Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding, doel en probleemstelling	9
1.2 Uitgangspunten bij de opzet van het longitudinale onderzoek	10
1.3 Onderzoeksvragen	11
1.4 Bevindingen uit de eerste interviewronde	12
1.5 Leeswijzer	15
Hoofdstuk 2 Methode	17
2.1 Respondenten	17
2.2 Procedure en dataverwerking	19
Hoofdstuk 3. Resultaten	21
3.1. Resultaten exit-interviews	21
3.1.1 Studenten met psychische beperkingen	21
3.1.2 Studenten met fysieke beperkingen	22
3.1.3 Studenten met dyslexie	23
3.2. Resultaten eindgesprekken	24
3.2.1 Studenten met psychische beperkingen	24
3.2.2 Studenten met fysieke beperkingen	25
3.2.3 Studenten met dyslexie	28
Hoofdstuk 4. Conclusies, discussie en aanbevelingen	31
4.1 Conclusies	31
4.2 Discussie	32
4.3 Aanbevelingen	33
Literatuur	35
Bijlagen	
1. Topiclijst exit-interviews	37
2. Topiclijst eindgesprekken	39
3. Conceptueel schema “studeren met een functiebeperking”	43

Voorwoord

Dit onderzoeksrapport is de tweede en laatste verslaglegging in het kader van het longitudinale onderzoeksproject “Studeren met een functiebeperking aan de Hanzehogeschool Groningen”. Het project is gestart in opdracht van het College van Bestuur van de Hanzehogeschool Groningen met als doel om meer zicht te krijgen op studie-ervaringen van studenten met functiebeperkingen. De Hanzehogeschool Groningen heeft het laatste decennium veel aandacht besteed aan de ondersteuning van deze studenten en wil weten in hoe dit beleid in de praktijk heeft uitgepakt.

Tegelijk met dit project is door RISBO/SEOR in opdracht van het ministerie van OCW een landelijk longitudinaal kwantitatief onderzoeksproject van start gegaan. Het ITS heeft dit project halverwege overgenomen. De kracht van het kwalitatieve onderzoek van de Hanzehogeschool Groningen zit hem vooral in de samenhang met de kwantitatieve resultaten van dit landelijke onderzoek van ITS. Beide onderzoeken zijn nauw op elkaar afgestemd. In de eerste rapportage is telkens een vergelijking gemaakt tussen de kwantitatieve en kwalitatieve uitkomsten. Doordat het eindrapport van ITS in november 2011 verschijnt, was het in dit rapport niet mogelijk om de kwalitatieve resultaten te relateren aan de kwantitatieve resultaten.

In het onderzoeksrapport zijn de resultaten beschreven van de exit-interviews en van de laatste ronde interviews met derdejaars studenten. Over de eerste ronde interviews is een afzonderlijke rapportage verschenen (De Wolff, 2009). Het onderzoek is opgezet door Lies Korevaar en Charlotte de Wolff. De interviews zijn afgenomen en verwerkt door Ties Onvlee en Sabine Alves, studenten-decanen, en Charlotte de Wolff, verbonden aan het lectoraat Rehabilitatie.

Het onderzoeksproject is mogelijk gemaakt door een subsidie van de SSGZ. Hiervoor onze dank. Verder willen wij onze 26 respondenten, allen studenten aan de Hanzehogeschool Groningen, hartelijk bedanken voor hun medewerking aan de interviews.

Groningen, oktober 2011
Charlotte de Wolff en Lies Korevaar

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding, doel en probleemstelling

Bijna één op de vijf eerstejaars studenten aan het hoger beroepsonderwijs heeft een lichamelijke of psychische functiebeperking. De helft ondervindt daarvan hinder bij het studeren (Severiens, Rezai, Wolff, De Koning, Gravesteijn, Tanis en Beretty, 2009a). De uitval onder studenten met functiebeperking tijdens het eerste studiejaar is dan ook aanmerkelijk hoger dan die onder studenten zonder functiebeperking.

De Hanzehogeschool Groningen (HG) voert sinds enkele jaren actief beleid om functiebeperkte studenten te ondersteunen. In 2004 zijn er verschillende projecten uitgevoerd in het kader van het landelijke project Impuls 2004. Er zijn diverse brochures, cursussen en websites opgesteld die studenten moeten ondersteunen (Handicap en Studie, 2009). In het Plan van Aanpak "Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking" (HG, 2006) dat met behulp van een subsidie van het ministerie van OCW is uitgevoerd, is een impuls gegeven aan drie beleidsspeerpunten: de interne en externe communicatie, de begeleiding van functiebeperkte studenten en de deskundigheid bij docenten en studieloopbaanbegeleiders (SLB-ers). In 2007 is een convenant gesloten met de Stichting Handicap en Studie waarin de Hanzehogeschool Groningen zich ten doel stelt om functiebeperkingen onder de aandacht te brengen bij medestudenten, docenten en studieloopbaanbegeleiders ("SLB-ers"). In de periode 2006-2009 heeft Studentenzaken het project "Zorg voor diversiteit!" opgezet, uitgevoerd en afgerond. Eén van de deelprojecten betrof het terugdringen van belemmeringen voor studenten met een functiebeperking aan de Hanzehogeschool Groningen. Uit dat project is een aantal ondersteunende trainingen voor studenten voortgevloeid dat Studentenzaken heeft opgenomen in het aanbod van Studiesteun, het huidige Hanze Success Centre¹. Een overzicht van het beleid en concrete maatregelen met betrekking tot studeren met een functiebeperking aan de Hanzehogeschool Groningen is gegeven in een interne beleidsnotitie (Hanzehogeschool Groningen, 2011).

Het College van Bestuur wil graag een beeld krijgen van de mate waarin de geboden ondersteuning aansluit bij de wensen en behoeften van studenten met functiebeperkingen en heeft het lectoraat Rehabilitatie benaderd met de vraag om een longitudinaal, kwalitatief onderzoek te doen onder studenten met functiebeperkingen. Het kwalitatieve onderzoek is een verdieping van longitudinaal kwantitatief onderzoek dat in het cursusjaar 2007/2008 is gestart door RISBO/SEOR en dat in 2010 is voortgezet door het ITS.

De overkoepelende probleemstelling voor het kwalitatieve onderzoek luidt als volgt:

In hoeverre sluit de ondersteuning van studenten van de Hanzehogeschool Groningen met een lichamelijke en/of psychische handicap aan bij de behoeften van deze studenten gedurende de studieloopbaan?

¹ Het volledige cursusaanbod van het HSC, waaronder een studiecoachgroep AD(H)D en een cursus voor studenten met dyslexie, wordt vermeld op de zgn. cursuskalender, die evenzo een product is van het project Zorg voor diversiteit. De cursuskalender wordt jaarlijks aan alle studenten uitgereikt via de slb-ers en daarnaast bij alle front offices van de opleidingen ter inzage en medeneming aangeboden aan belangstellenden. Een digitale versie is te vinden op www.hanze.nl en op de site voor slb-ers op mijn.hanze.nl.

Het onderzoek heeft als doel een kwalitatief beeld te schetsen. De resultaten geven een indruk van de mate waarin het beleid rond studeren met een functiebeperking voldoet aan de behoefte. Doordat een beperkt aantal respondenten is geïnterviewd, is het niet mogelijk uitspraken te doen over de schaal waarop verschijnselen zich binnen de Hanzehogeschool Groningen voordoen. In kwantitatieve zin zijn de resultaten daarvoor onvoldoende betrouwbaar. De resultaten van dit onderzoek zijn vooral waardevol in combinatie met de kwantitatieve bevindingen uit het onderzoek van RISBO/SEOR en ITS: ze vormen het persoonlijke verhaal achter de cijfers. Wanneer ze in deze context geplaatst worden geven ze extra verdieping en verklaring. Daarnaast bieden de resultaten aanknopingspunten om het beleid rond studeren met een functiebeperking te optimaliseren.

Na de start van het longitudinale onderzoek is er sprake geweest van nieuwe beleidsontwikkelingen, zowel landelijk als binnen de Hanzehogeschool Groningen. Landelijk heeft de commissie Maatstaf zich gebogen over de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperkingen en tal van aanbevelingen geformuleerd om deze te verbeteren (Commissie Maatstaf, 2010). Naar aanleiding van onderzoek van de onderwijsinspectie is een referentiekader opgesteld dat bestaat uit voorwaarden waaraan voorzieningen voor studenten met een functiebeperking moeten voldoen (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Vervolgens zijn er door de NVAO normen geformuleerd waaraan opleidingen moeten voldoen (NVAO, 2010). Hogescholen worden vanaf 2010 geaccrediteerd op deze normen.

Binnen de Hanzehogeschool Groningen is in 2010 de Permanente Adviescommissie Studeren met een functiebeperking benoemd. Het doel van deze commissie is de toegankelijkheid van het onderwijs te bewaken, bedreigingen in toegankelijkheid te signaleren en het College van Bestuur te adviseren omtrent studeren met een functiebeperking. Verder is er naar aanleiding van de interviews uit de eerste ronde door het Lectoraat Rehabilitatie een onderzoek gestart dat gericht is op het opleidingsbeleid (Kroes, 2011). Doel van dit onderzoek is succesfactoren van opleidingsbeleid rond studeren met een functiebeperking op te sporen.

1.2 Uitgangspunten bij de opzet van het longitudinale onderzoek

De opzet van het kwalitatieve longitudinale onderzoek is afgestemd op de opzet van het kwantitatieve longitudinale onderzoek van RISBO/SEOR. Respondenten zijn bevraagd op drie momenten:

- tijdens de tweede helft van het eerste studiejaar;
- tijdens het derde studiejaar;
- bij tussentijdse uitval.

Om deelnemers aan het onderzoek betrokken en gemotiveerd te houden en zodoende tussentijdse uitval te voorkomen, zijn ze ook in het tweede studiejaar via de e-mail benaderd met een paar korte vragen.

De populatie van het RISBO-onderzoek bestaat uit studenten die in 2007/2008 begonnen te studeren aan een hogeschool. Dit kwalitatieve onderzoek heeft plaatsgevonden bij eerstejaars die

in zich als eerstejaars inschreven voor een studie aan de Hanzehogeschool Groningen in 2008/2009.

1.3 Onderzoeksvragen

De basis voor het onderzoek is het conceptuele schema uit bijlage 3. Dit schema heeft als leidraad gefungeerd bij de formulering van de onderzoeksvragen en de topiclijsten.

Het conceptuele schema sluit aan bij het theoretisch kader van Begeleid Leren, een op de Individuele Rehabilitatiebenadering geïnspireerde methodiek voor de begeleiding van studenten met psychische beperkingen. De missie van Begeleid Leren luidt als volgt (Anthony, 1990):

“Studenten met (psychiatrische) beperkingen helpen bij het via een reguliere opleiding bereiken van hun leerdoelen, door hen de begeleiding te geven die zij wensen en nodig hebben, zodat zij met succes en tevredenheid kunnen functioneren in de onderwijsomgeving van eigen keuze met zo min mogelijk professionele hulp”.

De mate waarin studenten met functiebeperkingen succes hebben met en tevreden zijn over hun studie is enerzijds afhankelijk van hun persoonlijke achtergrond en verleden en anderzijds van de leeromgeving en hulp die geboden wordt. Deze factoren worden door middel van meer gedetailleerde vragen in de diepte-interviews in kaart gebracht. Omwille van de vergelijkbaarheid is bij het opstellen van de vragen tevens rekening gehouden met de onderwerpen die in de enquêtes van het RISBO/SEOR aan de orde zijn gesteld.

De onderzoeksvragen verschillen per interviewronde:

Interviews in het eerste studiejaar:

- Welke verwachtingen hebben studenten met een functiebeperking ten aanzien van hun studie bij de HG?
- In hoeverre en op welke manier is de functiebeperking een belemmering bij het studeren?
- In hoeverre voldoet de instelling aan de hulpvraag van studenten met functiebeperkingen?
- In hoeverre bestaat er samenhang tussen achtergrondkenmerken en studiesucces?
- In hoeverre bestaat er samenhang tussen achtergrondkenmerken en tevredenheid?

Interviews bij tussentijdse uitval:

- Wat waren de redenen om te stoppen?
- Welke rol heeft de ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen gespeeld?
- Wat zijn de toekomstplannen?

Interviews aan het eind van het derde studiejaar:

- Welke ontwikkelingen zijn er in de studievoortgang, de functiebeperking en de hinder daarvan bij het studeren?
- Welke verwachtingen hebben studenten ten aanzien van hun laatste studiejaar en loopbaan?
- Welke ontwikkelingen zijn er in het gebruik van ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen en de tevredenheid daarover? Welke verklaringen hebben studenten voor het

verschijnsel dat het ondersteuningsaanbod van de Hanzehogeschool Groningen veelal onbekend is en hoe kan dit verbeterd worden?

- Welke factoren dragen het meest bij aan het behalen van studiesucces?

1.4 Bevindingen uit de eerste interviewronde en de e-mailinterviews

De bevindingen uit de eerste interviewronde zijn beschreven in een eerder verschenen rapportage (De Wolff, 2010). Hieronder staan de conclusies per onderzoeksvraag samengevat. Resultaten uit het landelijke kwantitatieve onderzoek waartegen de kwalitatieve bevindingen zijn afgezet, zijn weergegeven in aparte kaders.

Welke verwachtingen hebben studenten met een functiebeperking ten aanzien van hun studie bij de HG?

Bij de keuze van studierichting zijn inhoudelijke motieven doorslaggevend. Studenten hebben een beeld van de studie en het latere beroep en kiezen daarvoor omdat het ze inhoudelijk aanspreekt. Daarin verschillen studenten met een functiebeperking niet van studenten zonder een functiebeperking. Van de geïnterviewde studenten met dyslexie hebben er een aantal moeite gehad met de studiekeuze. Dat geldt niet voor studenten met ASS, ADHD of fysieke beperkingen. Uiteindelijk zijn de meeste studenten, óók die met dyslexie, tevreden over de inhoud van hun opleiding. In dit opzicht voldoet de studie dus aan hun verwachting.

Dyslexiestudenten vinden de studie veelal zwaarder dan verwacht. Ze hebben er moeite mee dat er minder rekening met hun beperking wordt gehouden dan op het voortgezet onderwijs. Dit vertaalt zich in tegenvallende studieresultaten.

Ook studenten met psychische beperkingen en studenten met fysieke beperkingen zijn af en toe teleurgesteld in de mate waarin er met hun beperking rekening wordt gehouden binnen de opleiding. Deze studieresultaten hebben daar doorgaans niet zichtbaar onder te lijden.

Belemmeringen bij het studeren

Het percentage studenten met een functiebeperking wordt door Severiens e.a. (2009a) geschat op 17 procent. Ongeveer de helft van deze studenten ondervindt daarvan daadwerkelijk hinder bij het studeren. De meest genoemde functiebeperkingen zijn beperkingen in concentratie, dyslexie, chronische aandoening, depressieve klachten of stemmingsstoornissen en beperkt uithoudingsvermogen. Vooral studenten met meervoudige problematiek hebben last bij het studeren.

De belemmering bij het studeren verschilt sterk per type functiebeperking. Hieronder volgt per type functiebeperking puntsgewijs een opsomming van de belemmering, de problematische onderwijsvorm en de oplossing voor de problemen in de ogen van de studenten.

- *Studenten met ASS of ADHD*

Belemmering: concentratie, structuur aanbrengen en samenwerken.

Problematische onderwijsvormen: projectgroepen en hoorcolleges.

Oplossing: uitleg vragen aan medestudenten en docenten, de lesstof goed bijhouden en bewust de eigen studievoordigheden toepassen (soms in samenwerking met de SLB-er).

- *Studenten met fysieke beperkingen*

Belemmering: onvoorspelbare absentie en energiegebrek.

Problematische onderwijsvorm: werkcolleges en trainingen met verplichte aanwezigheid, projectgroepen.

Oplossing: bewust omgaan met stress, gezonde leefstijl, openheid over hun ziekte in projectgroepen.

- *Studenten met dyslexie*

Belemmering: lezen en veelal ook schrijven.

Problematische onderwijsvormen: projectgroepen, het maken van werkstukken en bij zelfstudie.

Oplossing: hulp vragen bij het corrigeren van hun werkstukken.

Ervaringen met voorzieningen aan de Hanzehogeschool Groningen

Uit eerder onderzoek onder studenten aan de Hanzehogeschool Groningen blijkt dat op verschillende fronten de dienstverlening aan studenten met functiebeperkingen voor verbetering vatbaar is (HG, 2006; Severiens 2009b; Timmers en Steenkamp, 2008). De tevredenheid met de intake, de aanwezigheid van hulpmiddelen, aanpassingen in het onderwijs, voorlichting, specifieke begeleiding van studenten met functiebeperkingen en begrip van docenten is relatief laag (lager dan een 6,5). Severiens (2009a) constateert een verschil tussen de vraag naar, de kennis van en het gebruik van het ondersteuningsaanbod. Studenten melden veelal behoefte te hebben aan bepaalde voorzieningen en constateren dat deze niet aanwezig zijn, terwijl deze er wel zijn. Dit is te verklaren door gebrek aan kennis over de aanwezigheid van voorzieningen. De waargenomen kwaliteit van de voorlichting vergroot de kans dat studenten gebruik maken van één of meer voorzieningen. Ook komt in deze studie naar voren dat het gebruik van voorzieningen minder groot is dan de omvang van de behoefte.

De interviews uit de eerste ronde bevestigen het beeld dat de voorlichting aan studenten met functiebeperkingen voor verbetering vatbaar is. Het komt binnen de groep geïnterviewde studenten maar incidenteel voor dat er een intakegesprek is gevoerd met een studentendecaan voor het begin van de opleiding. Het beleid van de Hanzehogeschool Groningen is om studenten met functiebeperkingen bij het begin van de studie actief te benaderen voor intakegesprekken. In 2008 ontvingen studenten daarvoor een oproep via de zogenaamde service-mail. Deze oproep is de meeste studenten ontgaan. Daardoor bleef bij veel studenten met functiebeperkingen een intakegesprek achterwege. De voorlichting over het voorzieningenaanbod op Blackboard blijft

eveneens vaak onopgemerkt. SLB-ers lichten studenten zelf niet altijd actief voor over de voorzieningen. Daardoor zijn studenten veelal aangewezen op (minder betrouwbare) voorlichting via medestudenten. De diepte-interviews bevestigen al met al het beeld dat het negatieve oordeel over voorzieningen van de HG voor een deel verklaard kan worden uit onbekendheid met de voorzieningen.

Ook de lage score van de Hanzehogeschool Groningen op begeleiding is bevestigd in het kwalitatieve onderzoek. Studenten missen nogal eens begrip en ondersteuning door de SLB-er of docent. Dit verschilt overigens sterk per opleiding. Studenten merken dat SLB-ers en docenten weinig tijd hebben. Ook signaleren zij een gebrek aan deskundigheid.

De diepte-interviews leveren een aantal aanknopingspunten op ten aanzien van de eerder gesignaleerde ontevredenheid over aanpassingen in het onderwijs voor studenten met functiebeperkingen. Van studenten met *dyslexie* wordt verwacht dat zij aan dezelfde taaleisen voldoen als andere studenten, en zelf hulp uit hun omgeving inschakelen wanneer dat nodig is. Dit wordt door sommigen opgevat als een gebrek aan aanpassing in het onderwijs. Studenten met *fysieke beperkingen* kunnen veelal niet voldoen aan de aanwezigheidsplicht die op sommige opleidingen geldt. Binnen de groep geïnterviewde studenten met fysieke beperkingen heeft niemand ervaring met opleidingen die op dit vlak concessies doen. Verder missen deze studenten podcasts of uitgebreide powerpoint-handouts van hoor- en werkcolleges. Studenten met functiebeperkingen hebben vaak moeite met onderwijs in de vorm van projectgroepen. Zelden worden studenten van deze onderwijsvorm vrijgesteld. Slechts één kleine opleiding liet een geïnterviewde student projectopdrachten in haar eentje doen.

Het onderzoek levert al met al een aantal concrete verbeterpunten op met betrekking tot de in ander onderzoek gesignaleerde zwakke plekken in de voorzieningen van de Hanzehogeschool Groningen. Tegelijk wordt het beeld sterk genuanceerd doordat in de diepte-interviews enkele sterke kanten van het beleid van de

Hanzehogeschool Groningen naar voren komen. In de eerste plaats lijken er grote verschillen te bestaan tussen opleidingen in de mate waarin men rekening houdt met studenten met functiebeperkingen. Sommige opleidingen bieden wel degelijk maatwerk aan studenten met functiebeperkingen. In de tweede plaats zijn de studenten over de gehele linie erg tevreden met de hulp van decanen en de regelingen die zij treffen. In de derde plaats geven studenten met functiebeperkingen nogal eens aan geen onvervulde behoeften te hebben. Hun behoefte gaat veelal niet verder dan betrokken SLB-begeleiding, eventueel aangevuld met een regeling via de decaan.

Tevredenheid en studiesucces

Uit het onderzoek van Severiens (2009a) blijkt dat studenten met een functiebeperking minder studiesucces boeken dan studenten zonder functiebeperking: tentamencijfers zijn lager, de studievoortgang is minder en het percentage studenten met een functiebeperking dat uitvalt is groter. Van de studenten met een functiebeperking die gestopt zijn met een studie, is een derde hoofdzakelijk gestopt vanwege de beperking. Gebrek aan hulp en advies was voor een vijfde aanleiding om te stoppen. Het studeren kost studenten met functiebeperking vaak meer energie dan anderen. Studenten met functiebeperking besteden meer uren per week aan hun studie.

In het algemeen zijn de geïnterviewde studenten tevreden over hun opleiding en lukt het hen om voldoende resultaten te behalen. De studenten doen in ieder geval meestal niet onder voor studenten zonder functiebeperkingen. Studenten met dyslexie behalen in vergelijking tot studenten met andere functiebeperkingen minder vaak goede resultaten. De twee geïnterviewde studenten met een stemmingsstoornis en persoonlijkheidsstoornis blijken eveneens moeite te hebben om aan de eisen van de opleiding te voldoen.

Al met al komt uit de interviews bij studenten met autisme of ADD en studenten met fysieke beperkingen het beeld naar voren van een groep studenten met functiebeperkingen die succesvol en tevreden is. In de interviews valt tussen de regels op dat deze studenten vastberaden zijn om een succes van hun studie te maken. Met een flinke dosis doorzettingsvermogen, gevoel voor realisme, extra inzet en tijd en een positieve attitude overwinnen zij tegenslagen en gebrek aan begrip. Deze houding zou wel eens veel kunnen bijdragen aan hun succes.

Bevindingen E-mail-enquête

In het tweede studiejaar (2009/2010) is in maart 2010 een korte e-mailenquête gehouden om het contact met de respondenten warm te houden. Zeven respondenten hebben de enquête niet toegezonden gekregen omdat zij inmiddels gestopt waren met de studie. Aan deze enquête hebben 16 van de 19 studenten meegewerkt. Uit de enquête komt het beeld naar voren dat de studie in het algemeen naar tevredenheid verloopt. De opleiding bevalt goed, de studievorderingen zijn voldoende en er zijn plannen om de studie het volgende jaar te vervolgen. Drie studenten passen niet in dit plaatje; ze zijn niet uitgesproken positief over de opleiding, over hun studieresultaten en over de begeleiding vanuit de opleiding. Ze weten ook niet of ze wel verder willen met hun studie.

1.5 Leeswijzer

In dit rapport worden de resultaten van de exit-interviews en de eindgesprekken beschreven. In tegenstelling tot de eerste ronde-interviews, konden deze latere resultaten niet gerelateerd worden aan de uitkomsten van het landelijke kwantitatieve onderzoek, doordat daarover nog niet gerapporteerd was ten tijde van het verschijnen van dit rapport. Dit onderdeel van het onderzoek blijft dus in deze rapportage achterwege.

In hoofdstuk 2 wordt aandacht besteed aan de opzet, afname en wijze van analyseren van de interviews. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de resultaten uiteengezet per onderzoeksvraag. Het rapport wordt afgesloten met conclusies en discussie in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 2 Methode

2.1 Respondenten

In 2008/2009 is namens het College van Bestuur een email verstuurd naar alle eerstejaars studenten met een oproep om mee te werken aan een serie interviews wanneer zij als gevolg van een functiebeperking hinder ondervinden bij het studeren. Uiteindelijk hebben 26 studenten meegewerkt aan het eerste interview; negen studenten met een fysieke beperking, negen met een psychische beperking en acht met dyslexie. Deze respons is extreem laag wanneer in aanmerking genomen wordt dat naar schatting 19 procent van de eerstejaars een beperking heeft. De respons voldeed echter wel aan het van tevoren vastgestelde streefaantal van minimaal zeven respondenten per type functiebeperking voor een diepte-interview. Deze aantallen zijn doorgaans voldoende om verzadiging van informatie te verkrijgen. Tijdens de interviews is gebleken dat de verwachte verzadiging inderdaad optrad.

In tabel 1 staat de respons en uitval van respondenten gedurende de projectperiode weergegeven. In de loop van drie jaar (de periode van aanmelding voor het onderzoek, december 2008, en de benadering voor een eindgesprek, april 2011) zijn volgens studentenregistratie "Progress" elf van de 26 studenten gestopt met hun studie of veranderd van studierichting. Met acht van hen is een zogenaamd exit-interview gehouden. Opmerkelijk is dat er vooral veel studenten met psychische beperkingen zijn uitgevallen.

Tabel 1 Respons gedurende de looptijd van het onderzoek (deelname aan het eerste interview, het exitgesprek en het eindgesprek) en uitval

	Eerste inter- view	Gestopt	Gestopt exit- gesprek	Gestopt nonrespons exit- gesprek	Niet gestopt eindgesprek	Niet gestopt nonrespons eindgesprek
Fysieke beperking	9	2	1	1	6	1
Psychische beperking	9	7	5	2	1	1
Dyslexie	8	2	2	0	3	3

De groep die na drie jaar nog steeds de oorspronkelijke studie volgt bestaat uit 15 studenten. Van deze 15 studenten reageerden vijf studenten niet meer op herhaaldelijke oproepen voor het laatste interview.

De samenstelling van de groep studenten die meewerkten aan een exit-interview en de samenstelling van de groep studenten die nog steeds de oorspronkelijke studie volgt en meedeed aan het laatste interview is weergegeven in respectievelijk tabel 2a en 2b. Uit de tabellen is af te lezen dat mannen in de meerderheid zijn bij de exit-interviews en in de minderheid bij de eindgesprekken.

De omvang van de groep geïnterviewden is sinds de eerste interviewronde sterk afgenomen. Er is dan ook voorzichtigheid geboden bij het trekken van conclusies over de exit-interviews en eindgesprekken. Studenten met een fysieke beperking en dyslexie zijn nauwelijks veranderd van studie of gestopt. Daarentegen zijn studenten met psychische beperkingen sterk vertegenwoordigd onder de studenten die gestopt zijn. Om deze reden zijn de bevindingen rond achtergronden en overwegingen om te stoppen of van studie te veranderen vooral gebaseerd op interviews met deze laatstgenoemde groep (zie hoofdstuk 3.1). Bij de eindgesprekken is er sprake van een spiegelbeeld. Slechts met één student met psychische beperkingen is een eindgesprek gevoerd. De bevindingen over derdejaars studenten zijn dus vooral gebaseerd op interviews met studenten met dyslexie en studenten met een fysieke beperking.

Tabel 2.a Samenstelling van deelnemers aan het exit-interview (n=8)

<i>Aard van de functiebeperking</i>	
<i>Fysieke beperkingen, totaal</i>	1
- Chronische alvleesklierontsteking	1
<i>Psychische beperkingen, totaal</i>	5
ADD	1
ADD/PDD-NOS	1
Asperger	1
Stemmingsstoornis	1
Persoonlijkheidsstoornis	1
<i>Dyslexie</i>	2
<i>Opleiding</i>	
Bouwkunde	1
Voeding en Dietetiek	3
ALO	1
Werktuigbouwkunde	1
Accountancy	1
HBO V	1
<i>Geslacht</i>	
- Man	6
- Vrouw	2

Tabel 2.1b Samenstelling van deelnemers aan het eindgesprek (n=10)

<i>Aard van de functiebeperking</i>	
<i>Fysieke beperkingen, totaal</i>	6
- Jeugdreuma	1
- Eczeem	1
- Diabetes	1
- Spastisch	1
- Ziekte van Crohn	1
- Heupdysplacie	1
<i>Psychische beperkingen, totaal</i>	1

ADD	1
Dyslexie	3
<i>Opleiding</i>	
- HBO-V	2
- Logopedie	1
- Personeel en Arbeid	1
- MER	1
- HBO Recht	1
- Small Business Retail Management	2
- MWD	2
<i>Geslacht</i>	
- Man	1
- Vrouw	9

2.2 Procedure en dataverwerking

De interviews zijn afgenomen door drie interviewers, één onderzoeker van het Lectoraat Rehabilitatie en twee studentendecanen. De respondenten werden bij de start verdeeld onder de betrokken onderzoekers. Bij de verdeling werd er rekening mee gehouden dat de decanen geen van te interviewen studenten persoonlijk mochten kennen. Gedurende de looptijd van het onderzoek behielden de interviewers hun eigen respondenten.

De onderzoekers benadrukten bij elk interview dat er sprake was van strikte geheimhouding en dat resultaten anoniem en niet herleidbaar tot de persoon zouden worden gerapporteerd. Respondenten vulden bij het eerste interview een formulier in waarin zij toestemming verleenden om hun studievoortgang via Progress te volgen. Door gedurende de looptijd van dit onderzoek aan het eind van ieder blok Progress te raadplegen was het mogelijk om vroeg te signaleren wanneer een respondent gestopt was met de eerste studie. Respondenten werden zo snel mogelijk na deze constatering benaderd voor een exit-interview. Het eerste exit-interview vond plaats in januari 2009, het laatste in mei 2011. De gesprekken duurden gemiddeld een uur.

De eindgesprekken vonden plaats in april 2011. Voorafgaand aan deze gesprekken heeft de interviewer de interviewverslagen uit de eerste ronde bestudeerd, zodat het mogelijk was om door te vragen op ontwikkelingen, nieuwe inzichten en mogelijke inconsistenties. Ook deze gesprekken duurden gemiddeld een uur. Een interview is telefonisch afgenomen omdat de student vanwege de stage buiten Groningen woonde. Een ander interview is om dezelfde reden schriftelijk afgenomen.

De gesprekken werden op geluidsband opgenomen en later vanaf de band door de interviewer uitgewerkt in een voorgestructureerd interviewverslag. Geluidsopnames zijn na uitwerking van de verslagen vernietigd. De interviewverslagen zijn vervolgens door de onderzoeker met de hand geanalyseerd. Uit het materiaal zijn relevante thema's gedestilleerd. Er is gezocht naar patronen en verschillen tussen studenten met psychische of fysieke functiebeperkingen en dyslexie.

Hoofdstuk 3 Resultaten

3.1 Resultaten exit-interviews

Van de acht geïnterviewde studenten hebben er vijf psychische beperkingen (PDD-NOS, ADD of Asperger, een stemmingsstoornis of een persoonlijkheidsstoornis). Twee studenten hebben dyslexie en één studente heeft een chronische alvleesklierontsteking.

De volgende onderzoeksvragen stonden centraal in de exit-interviews:

- Wat waren de redenen om te stoppen?
- Welke rol heeft de ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen gespeeld?
- Wat zijn de toekomstplannen?

In deze paragraaf worden deze vragen achtereenvolgens beantwoord. Omdat de antwoorden sterk samenhangen met de aard van de functiebeperking, worden de resultaten voor elk type functiebeperking apart uiteengezet.

3.1.1 De studenten met psychische beperkingen

Achtergrondschems

Van de negen studenten met psychische beperkingen zijn er zes gestopt tussen februari 2009 en april 2011. Met vijf van hen is een exit-interview geweest. Zij hebben ADD, PDD-NOS, Asperger, een stemmingsstoornis en een persoonlijkheidsstoornis.

Reden om te stoppen

Bij studenten met psychische beperkingen ligt de oorzaak van het stoppen voornamelijk in het opspelen van psychische problematiek, een enkele uitzondering daargelaten. Studenten konden door psychische problemen hun studie niet meer volhouden. Ze ervoeren de noodzaak om te stoppen als onoverkomelijk. De opleiding had dit naar hun idee onmogelijk kunnen voorkomen. Zo raakte een student met persoonlijkheidsstoornis als gevolg van zijn beperking in een diepe psychische crisis die opname in een kliniek noodzakelijk maakte.

Ondersteuning

In de verhalen van deze studenten komt naar voren dat er vanuit de Hanzehogeschool Groningen op verschillende manieren ondersteuning werd aangeboden: door SLB-ers, door docenten en door decanen. Ze zijn niet aan hun lot overgelaten en begeleid in het besluitvormingsproces. De studenten voelden zich daardoor gesteund. Wel noemen enkelen dat docenten en SLB-ers onvoldoende deskundig zijn en daardoor tekortschieten in de begeleiding doordat ze geen begrip kunnen opbrengen voor de problematiek.

Het besluit om te stoppen wordt ervaren als een moeilijk besluit. De neiging bestaat om door te vechten en er is weerstand en schaamte om de handdoek in de ring te gooien. Onderstaand citaat illustreert de worsteling van sommige studenten:

André: *“Ik kon het niet meer managen, school, thuis, ik zat met psychische problemen die erger werden in plaats van beter. Ik kon de druk niet meer aan. (...) Ik heb heel lang geprobeerd om het vol te houden en de afspraken na te komen (...) Ik zorgde zo slecht voor mezelf dat er acute hulp nodig was. Toen is het snel gegaan. Ik weet niet meer precies hoe het is gegaan. Ik was toen ook erg in de war. Een echt exitgesprek [met SLB-er, CdW] heb ik geloof ik niet gehad. Van mijn kant was dat initiatief er ook niet, want ik wilde niet afsluiten. (...) Het heeft ook met schaamte te maken dat ik de afspraken [met de SLB-er, CdW] niet kon nakomen.”* Int: Hoe reageerde deze? Resp28: *“Er werd meewerkend gereageerd (...) Ik voelde me wel voldoende gesteund.”*

Hoewel de begeleiding vanuit de Hanzehogeschool Groningen overwegend positief wordt ervaren, is er één student die vindt dat zijn opleiding hem meer steun en begeleiding had moeten bieden. Deze student heeft Asperger. Hij is tijdens zijn eerste jaar verpleegkunde tegen een aantal obstakels opgelopen, die hij naar zijn mening met voldoende hulp en begeleiding het hoofd had kunnen bieden. Hij had moeite met praktijkvakken, vooral als zich onverwachte situaties voordeden. Hij vindt dat hij daar onvoldoende training bij heeft gekregen. Uiteindelijk is hij gezakt voor het assessment. Dit was volgens hem de doodsteek. Daarnaast had deze student moeite met het ontbreken van structuur en het krijgen van overzicht. Zo had hij moeite met het variabele schoolrooster en losse mededelingen op Blackboard. Deze student heeft veel begeleiding van de SLB-er gekregen (in totaal acht gesprekken in een jaar) maar is toch van mening dat de SLB-er hem meer had moeten steunen. Daarover zegt hij:

Henk: *“Ik had zeer weinig steun van de SLB-er, waardoor ik niet in de sfeer raakte van: hier wil ik mee door. Ik kreeg eerder het gevoel dat hij mij weg wilde hebben. Ik viel in een zwart gat, daar..(...) Er werd alleen op de zere plekken gedrukt. Er werd steeds nadruk gelegd op dingen die niet goed gingen en niet op wat wel goed ging”.*

Toekomst

Het is interessant om te weten wat deze studenten vervolgens, na het stoppen met hun studie, zijn gaan doen. Van drie van de vijf studenten is bekend dat zij na een “time out” een andere studie bij de Hanzehogeschool Groningen zijn gaan doen. Ze maken er melding van dat ze geleerd hebben van de ervaring bij de eerste studie.

André: *“Ik ben mezelf alweer tegengekomen [bij de tweede studie, CdW], maar ik heb het snel kunnen ondervangen. Ik heb nog steeds moeite met structuur en deadlines maar geef niet meer toe om dan uit schaamte niet op school te komen.”*

De twee andere studenten hebben nog geen duidelijk omliggende toekomstplannen op het moment van het exit-interview.

3.1.2 De studente met een fysieke beperking

Reden om te stoppen

Een studente met chronische alvleesklierontsteking is halverwege het tweede studiejaar gestopt met haar studie, nadat ze als gevolg van een ziekenhuisopname een grote studie-achterstand had opgelopen. Ze gaf de moed op.

José: *“Ik dacht: nu heb ik al zo veel gemist, laat ik maar stoppen. (...) Ik zag het gewoon niet meer zitten. (...) Het was een zware beslissing om te stoppen. Ik kijk er met een gevoel van spijt op terug. Dit was een situatie waar ik zelf weinig aan kon doen.”*

Er speelt een complex van factoren mee bij haar beslissing om te stoppen. De voornaamste reden is dat ze vanaf het begin van haar studie moeite heeft gehad met een studie-onderdeel waar ze moeite mee had. Haar ziekte heeft ook een rol gespeeld, vooral vanwege de onzekerheid over de consequenties van onderdelen die ze noodgedwongen moest missen. Een derde factor van betekenis is het uitblijven van steun en hulp van de SLB-er. Een aanbod om haar een aangepast studieprogramma aan te bieden werd uiteindelijk niet gerealiseerd. Toen ze na haar ziekenhuisopname overwoog te stoppen met haar studie, bleef het stil vanuit de SLB-er.

Ondersteuning

De studente is ontevreden over haar opleiding. In de eerste plaats voelt ze zich op het verkeerde been gezet vanwege slechte voorlichting bij de aanvang van de studie over het veeleisende studie-onderdeel. Ze vond het vervelend dat andere docenten niet op de hoogte waren van haar ziekte. Ze miste bovendien duidelijke afspraken over de consequenties afwezigheid bij de lessen.

José: *“Als ik dan eens een les miste, dacht ik: oh, wat zullen ze wel niet van me denken, ze denken vast dat ik lui ben of zo. (...) “Het moet duidelijk zijn hoe het in elkaar zit als ik iets mis, dan lig ik thuis tenminste niet te malen”.*

Ook is deze studente ontevreden over haar SLB-er, die haar geen steun en begeleiding heeft gegeven op het moment dat ze daarom vroeg en haar niet heeft doorverwezen naar een decaan. Over het decanaat is ze tevreden. Ze betreurt het echter dat ze niet eerder wist dat een decaan kon helpen.

De studente begint in 2010/2011 met een nieuwe studie bij de Hanzehogeschool Groningen. Ze heeft wel getwijfeld:

José: *“Moet ik weer naar de Hanze? Ik ben bang voor wat me te wachten staat. Ja die SLB-er he, die is zo belangrijk. Ik vraag meteen om een nieuwe als mijn eerste gesprek niet bevalt”.*

3.1.3 De studenten met dyslexie

Reden om te stoppen

Voor deze twee studenten was twijfel omtrent de juistheid van de studiekeuze de reden om te stoppen. De dyslexie heeft geen enkele rol gespeeld bij het besluit om te stoppen. Beide studenten zijn halverwege het tweede studiejaar gestopt.

Bij beide studenten is sprake van grote ontevredenheid met de SLB-er vanwege het gebrek aan interesse en betrokkenheid. De studenten konden niet met de twijfels over hun studie bij de SLB-er terecht. Beide merken ook op dat daarin een groot verschil bestaat tussen SLB-ers.

Janneke: *“Iedereen in mijn klas had een hekel aan onze SLB-er. Ik heb weinig aan haar gehad. Ik had geen behoefte om mijn vragen en besluiten met haar te bespreken, ze stond er ook niet open*

voor. (...) Als ik een andere SLB-er had gehad, die meer betrokkenheid had getoond, dan was ik er misschien wel eerder achter gekomen dat ik niet door moest gaan met deze opleiding.”

Het valt deze studenten op dat docenten weinig weten over dyslexie. Door Studentenzaken worden cursussen aangeboden aan studenten over omgaan met dyslexie. Aan dit cursusaanbod wordt onvoldoende bekendheid gegeven. De studenten zouden graag zien dat docenten en SLB-ers actiever doorverwijzen naar dit cursusaanbod. Vooral voor docenten die taalonderwijs binnen de opleiding verzorgen is een rol weggelegd, merkt een student op. Over de begeleiding vanuit het decanaat zijn beide studenten positief.

Beide studenten zijn een andere opleiding gaan volgen, één bij de Hanzehogeschool Groningen en één bij een andere school.

3.2. Resultaten eindgesprekken

Van de 26 studenten die meegewerkt hebben aan het eerste interview, volgen twee jaar later in totaal 15 nog steeds dezelfde studie. Daarvan hebben tien studenten meegewerkt aan de eindgesprekken: een studente met een psychische beperking, zes studenten met een fysieke beperking en drie met dyslexie. Het doel van de eindgesprekken was informatie te verzamelen om onderstaande vragen te kunnen beantwoorden:

- Welke ontwikkelingen zijn er in de studievoortgang, de functiebeperking en de hinder daarvan bij het studeren?
- Welke verwachtingen hebben studenten ten aanzien van hun laatste studiejaar en loopbaan?
- Welke ontwikkelingen zijn er in het gebruik van ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen en de tevredenheid daarover? Welke verklaringen hebben studenten voor het verschijnsel dat het ondersteuningsaanbod van de Hanzehogeschool Groningen bij veel studenten onbekend is en hoe kan dit verbeterd worden?
- Welke factoren dragen het meest bij aan het behalen van studiesucces?

Omdat de ervaringen sterk verschillen per type functiebeperking, worden de resultaten per type functiebeperking beschreven.

3.2.1 De studente met een psychische functiebeperking

Ontwikkelingen in functiebeperking en studie

De studente met een psychische functiebeperking heeft ADHD. Ze volgt met veel tevredenheid haar opleiding, ligt goed op schema en behaalt goede resultaten. Ze combineert haar opleiding met de zorg voor een kind. Op het moment van het interview doet ze haar stage.

Ten opzichte van het begin van haar studie speelt ADHD een minder belangrijke rol in haar leven en studie. In het begin was ze vooral gericht op wat ze niet kon. Nu is ze zich sterker bewust van

haar kracht. Ze heeft meer inzicht in haar kracht en zwaktes en kan daardoor beter met haar beperking omgaan.

Joke²: *“Ik kan er beter mee omgaan. ADHD is niet meer echt een probleem, maar meer iets wat ik met me meedraag. In het begin van de studie had ik eens in de twee weken instorting door vermoeidheid. Avonden dat ik er helemaal doorheen zat, het overzicht kwijt was en niet meer wist wat ik deed. Nu gemiddeld eens in de twee maanden. Het mag er ook zijn als het er is. Het is geen ramp. Ik hoef niet perfect te worden...Je bent ook wie je bent!”*

Ondersteuning

Doordat deze studente haar draai heeft gevonden heeft ze minder ondersteuning van de Hanzehogeschool Groningen nodig. In het eerste jaar hielp haar SLB-er haar met structureren en plannen. Tegenwoordig praat ze niet meer met haar SLB-er over haar ADHD en heeft ze daar ook geen behoefte aan.

Joke: *“Als ik er nu behoefte aan had, zou mijn SLB-er me ook ondersteunen, daar ben ik van overtuigd. Maar het is gewoon niet meer nodig”.*

Terugkijkend op de start van haar studie had deze studie graag meer concrete informatie over aangepaste tentamenfaciliteiten willen ontvangen, bijvoorbeeld via e-mail.

Toekomst

Haar toekomstplannen liggen nog open. Doorstuderen, moederen, een (parttime) baan, alles is wat haar betreft nog mogelijk.

Succesfactoren

De belangrijkste succesfactor is naar eigen zeggen haar motivatie. Deze wordt versterkt doordat ze haar studie erg leuk vindt. Het helpt haar bovendien om naast haar studie voor een kind te zorgen. Dat geeft structuur aan haar leven, die ze vanwege haar ADHD hard nodig heeft. Daarnaast heeft haar inzicht in haar beperking veel geholpen.

3.2.2 Studenten met een fysieke beperking

Achtergrondschemen

Er zijn interviews gehouden met zes derdejaars studenten met ernstige fysieke beperkingen: de ziekte van Crohn, heupdysplacie, spastische tetraplegie, jeugdreuma, eczeem in combinatie met astma en diabetes type 1. Ten opzichte van twee jaar geleden zijn de ziekteverschijnselen soms verergerd, met name bij progressieve ziektebeelden, en soms gelijk gebleven. Sommige studenten hebben minder last van de ziekte, hoewel deze in aanleg in dezelfde mate aanwezig is gebleven. Zij hebben er beter mee leren leven en de symptomen zijn stabiel geworden.

Ontwikkeling in studie en beperking

Alle studenten hebben goede studieresultaten geboekt en zijn tevreden over de studie. Twee studenten hebben een half jaar studievertraging opgelopen door tijdelijke verslechtering van hun situatie. Dat hebben ze geaccepteerd als een voldongen feit.

² In deze rapportage staan alleen gefingeerde namen.

Mirjam: "*Mijn weerstand werd lager en dus was ik vaker ziek. En ja, dan raak je achterop he. Je baalt dan wel hoor, omdat je met die opleiding zit en je wilt zo graag. Maar ik voelde het wel aankomen en het ging gewoon niet (...) Toen ben ik naar mijn SLB-er gestapt en hebben we het plan gemaakt om mijn studie een half jaar te vertragen.*"

Ze zijn zeer gemotiveerd en vastberaden om de studie tot een goed einde te brengen. Dit was twee jaar geleden ook al het geval. Deze groep studenten wordt gekenmerkt door een positieve instelling, sterke motivatie en optimisme. Twee studenten lopen op het moment van interviewen stage. De andere studenten gaan na de zomer stage lopen.

Eén van de centrale vragen in dit longitudinale onderzoek is in hoeverre studenten gedurende hun studie meer of minder last hebben van hun beperkingen. Dit beeld is wisselend; de meesten ondervinden minder hinder, maar een enkeling meer. Enkele studenten zeggen dat er sprake is van vooruitgang doordat zij beter met hun beperking hebben leren omgaan. Een studente vertelt dat ze vroeger de lesstof goed bijhield, maar nu heeft geleerd om vooruit te leren zodat ze een buffer opbouwt. Een studente met diabetes, die de vragen schriftelijk beantwoordt, schrijft strategischer om te gaan met haar energie:

Irene: "*Ik heb minder hinder van mijn beperking omdat ik mijn prioriteiten zoals bij projecten verminderd heb. Niet dat ik nu niets doe, maar in het eerste jaar deed ik erg veel voor de projecten. Nu concentreer ik mij meer op de vakken.*"

Ook kunnen de omstandigheden tijdens de stage een vooruitgang betekenen:

Agnes: "*Ik heb wel last van eczeem maar het beperkt me minder. De omgeving waarin ik verkeer is veranderd. Ik ben ook iets trouwer geworden in het smeren van vette creme. Daardoor hoef ik minder te smeren met hormoonzalf. Mijn stage biedt meer reinheid, rust en regelmaat, daardoor heb ik geen stress meer.*"

Een enkele studente vreest juist meer hinder wanneer zij stage gaat lopen: zal deze wel voldoende aansluiten bij de specifieke wensen die voortvloeien uit de functiebeperking? Ook andere studenten melden nog onzeker te zijn over de toekomstige stage-omstandigheden.

Ondersteuning

Het gebruik van voorzieningen en ondersteuning verschilt per persoon. Drie studenten maken bewust nergens gebruik van. Zij zeggen dat ze weinig hinder ondervinden met studeren en problemen zelf willen oplossen. De andere studenten maken wel enig gebruik van voorzieningen. Ten opzichte van twee jaar geleden is het gebruik eerder afgenomen dan toegenomen. Dat heeft te maken met de toegenomen zelfredzaamheid van de studenten. Voorzieningen die tijdens de interviews genoemd worden, zijn:

- hulp van de SLB-er bij aanpassingen in de studieplanning;
- extra tentamentijd;
- studieverlenging;
- aanpassingen aan gebouwen.

De studenten tonen zich tevreden over de geboden voorzieningen. Met name over de hulp van de SLB-er en de begripvolle, flexibele en bereidwillige houding van docenten in de opleiding zijn ze

goed te spreken. De meesten waren ook twee jaar geleden al positief over de voorzieningen. Een enkele studente was aanvankelijk zeer kritisch: ze vond de opleiding te afwachtend en de decaan slecht voorbereid. Twee jaar later heeft ze haar mening in positieve zin herzien. Enerzijds omdat ze nu beter de weg kent; ze weet hoe ze met onduidelijke procedures moet omgaan en ze kent de mensen die haar kunnen helpen. De bereidheid om haar te helpen is volgens haar groot omdat ze goede studieresultaten heeft en daarmee krediet heeft gewonnen. Ze is bovendien wat minder veeleisend geworden ten aanzien van haar "hulpverleners":

Ninja: *"Over het algemeen vind ik de hulp wel goed. Ik heb goede ervaringen met de opleiding en de school, ze doen hun best voor me. (...) Mijn decaan is een leuke vrouw, ze doet ook echt veel voor je."*

Ondanks deze tevredenheid onder de studenten, zien ze nog wel veel mogelijkheden voor verdere verbeteringen. De volgende verbeterpunten worden genoemd:

- duidelijker en gebruiksvriendelijker procedures rond het aanvragen van extra tentamens-tijd;
- rolstoelvriendelijk maken van gebouwen (met name de nieuwbouw in de Marie Kamp-huisborg en ZP7);
- meer invalidentoiletten zijn wenselijk in ZP7;
- snellere procedures voor aangepast meubilair;
- betere voorlichting omtrent voorzieningen.

Op basis van de interviews in het eerste studiejaar is geconcludeerd dat voorzieningen veelal onbekend zijn bij studenten met functiebeperkingen. Dit terwijl er door Studentenzaken vele inspanningen gedaan zijn om hulp en voorzieningen bij studenten onder de aandacht te brengen, zoals de zogenaamde servicemail aan eerstejaars studenten. Om deze reden is aan de derdejaars studenten gevraagd hoe zij het liefst op de hoogte waren gebracht. De volgende suggesties zijn geopperd:

- de service mail aan eerstejaarsstudenten moet worden gecontinueerd;
- sommige studenten met handicaps voelen zich geen "student met functiebeperking", dus er kan beter naar een andere benaming worden gezocht;
- aankomende studenten zouden voor de aanvang van de studie al een informatiepakket moeten kunnen aanvragen;
- tijdens de introductie dient voorlichting plaats te vinden;
- ook na de start van de opleiding dient er regelmatig voorlichting plaats te vinden, omdat sommige studenten pas later in hun studie behoefte aan hulp hebben;
- SLB-ers en docenten dienen studenten met functiebeperkingen door te verwijzen naar het decanaat en dienen studenten van de nodige informatiepakketten te voorzien;
- er zouden flyers moeten worden verspreid;
- informatie op Blackboard dient actiever te worden aangeboden.

Wanneer op Blackboard gezocht wordt naar informatie met trefwoorden als "handicap" en "ziekte" in te vullen in het zoekvenster, komt de gebruiker vanzelf terecht op de site van het decanaat. Er zijn maar weinigen die op dit idee komen. Een studente zegt daarover:

Ninja: *Ik vind het niet zo gek dat de info studenten niet bereikt. Ik was al blij dat ik mijn inlogcode wist. Laat staan dat ik wist dat er een zoekfunctie was. Ik had er niet aan gedacht om naar informatie te zoeken over functiebeperkingen. Ik wist niet waar ik mijn rooster kon vinden. En ik wist niet dat je naar het decanaat moest voor info."*

Toekomst

De toekomstplannen van de studenten zijn veelal nog wat onzeker. Zo weten studenten vaak nog niet of ze verder willen studeren of na hun studie willen gaan werken. De richting of specialisatie staat meestal al wel vast. Sommigen houden er bij hun toekomstplannen rekening mee dat het werk of de studierichting moet passen bij de beperking. Zo noemt een studente met spastische tetraplegie dat ze graag een baan wil bij de overheid, omdat die meer werkplekaanpassingen biedt. Een studente met heupdysplacie maakt in haar studieloopbaan keuzes zodat zij later zittend werk kan gaan doen.

Succesfactoren

De derdejaars studenten zijn succesvol in hun studie en zijn tevreden over hun resultaten. Aan hen is de vraag voorgelegd welke factoren het meest hebben bijgedragen aan dit succes. Hun antwoorden zijn verrassend eensluidend. De belangrijkste succesfactor vinden zij hun eigen doorzettingsvermogen, karakter en zelfinzicht. De studenten maken in de gesprekken een zelfbewuste indruk. Ze zijn overtuigd van hun eigen kunnen en hebben leren omgaan met tegenslagen.

Mirjam: *"De belangrijkste succesfactor is mijn optimisme. Het is allemaal best confronterend, maar ik probeer altijd te kijken naar mogelijkheden, alternatieven, dingen die ik wel kan. En ik houd me niet zo intensief met de toekomst bezig, ik bekijk het van dag tot dag."*

De studenten hebben in de afgelopen jaren leren omgaan met hun beperkingen. Ze kunnen vaak beter accepteren wanneer iets niet lukt en hebben een modus vivendi gevonden.

Agnes: *"Mijn eigen gedrag is het belangrijkste. Ik zorg voor regelmaat, ik zorg voor goed plannen, dat ik geen stress heb, dat de ruimte schoon is"*.

Voor sommigen is het nog steeds zoeken naar een goede manier om met de beperking te studeren. Vooral wanneer er sprake is van terugslagen of tijdelijke verergering van de symptomen.

Ninja: *"Het laatste jaar merk ik dat mijn belastbaarheid per week achteruit gaat. Omdat het een tijdje goed ging heb ik de medicijnen gehalveerd. Maar nu heb ik overal ontstekingen. Int: dus je zoekt nog naar een balans? "Ja, ook naar balans met mezelf. Ik wil altijd te veel, zo veel mogelijk. Ik dacht, ik doe twee specialisaties tegelijk. In mijn hoofd ging dat prima, maar mijn lichaam deed niet mee. De pijn kost zo veel energie, dan moet ik rust nemen. En dat is lastig want ik ben ambitieus.(...) Ik ben nog aardig zoekend, ik wil veel doen maar het moet wel in de tijd passen."*

Voor sommige studenten helpt het om vrijuit te spreken over de beperking. Niet alle geïnterviewden streven openheid na. Enkele studenten proberen het te vermijden, tenzij het echt noodzakelijk is. Wanneer studenten stage gaan lopen, zijn ze genoodzaakt om een standpunt te kiezen: vertel ik dat ik deze beperking heb? En zo ja, wanneer? In de brief, of tijdens de sollicitatie? Hieronder staat een citaat van een studente die kiest voor vroegtijdige openheid.

Ninja: *"Ik ben best wel open. Vroeger vroegen ze aan me: hoe gaat het met je? Dan zei ik altijd, best wel goed. Nu doe ik dat niet meer, ik denk: nu zul je het horen ook. Dat doe ik uit bescherming. Als het een week slechter gaat, krijg ik anders te horen: maar het ging toch goed? Vroeger had ik geen zin om er over te praten, nu doe ik dat wel". Int: hoe ging dat bij solliciteren naar je stage? "Ik wil open kaart spelen. De stage moet ook wel zo aangepast zijn dat ik er kan functioneren. En ik zeg het liever in de brief dan tijdens de sollicitatie. Dan kunnen ze zien dat ik eerlijk ben en dat ik er zeker over ben, en dat ik erg ambitieus ben, niet bang om een uitdaging aan te gaan, en zeker genoeg."*

De studenten zien zichzelf als belangrijkste succesfactor. Daarnaast hebben personen uit hun omgeving in belangrijke mate bijgedragen aan hun studiesucces: hun SLB-er, ouders of medestudenten.

3.2.3 Studenten met dyslexie

Ontwikkelingen in functiebeperking en studie

Van de tien derdejaarsstudenten die geïnterviewd zijn, hebben er drie dyslexie. De mate waarin, verschilt: ernstig, matig of licht. Van de twee studenten met ernstige en matige dyslexie loopt er één ten tijde van het interview stage, de ander volgt een minor. Ze zijn net als twee jaar geleden gedreven met hun studie bezig, liggen op schema en behalen bovengemiddelde resultaten. De opleiding bevalt hen goed. De studente met lichte dyslexie heeft door ziekte een jaar studievertraging opgelopen en is ontevreden met haar resultaten. Haar studie bevalt haar wel goed. Op het moment van het interview loopt ze stage.

De studenten hebben minder hinder van hun dyslexie dan twee jaar geleden. De studenten met matige en lichte dyslexie hebben doorgaans zelfs helemaal geen last meer van knelpunten in hun studie. Eén studente zegt daarover:

Inge: *"Drie jaar geleden zag ik dyslexie meer als probleem (...) omdat ik daardoor de HAVO niet had gehaald. Ik denk er nu eigenlijk niet meer over na. Het gaat gewoon goed. Soms heb ik er weer even last van en dan zijn daar weer oplossingen voor. Het is nu geen issue meer, ik sta er niet wekelijks bij stil dat ik dyslexie heb"*.

De studente met ernstige dyslexie ervaart nog wel steeds hinder. Ze loopt stage in een ziekenhuis. Daar hoeft ze weliswaar niet zo veel te lezen en te schrijven als op school, maar ze kan het niet helemaal vermijden. Voor de dienst begint hoort ze zich in te lezen met betrekking tot de patiënten die ze die dag treft. De beperkte tijd die daarvoor beschikbaar is gaat volledig op aan lezen. Aan het inprenten en onthouden van de informatie komt ze daardoor niet toe. Ze verbergt zich nu achter haar stagiaire zijn en hoopt over enige tijd zo geroutineerd te zijn dat het geen probleem meer is. Bij de rapportage maakt ze veel schrijf- en spellingsfouten. Ze probeert de problemen met openheid en humor op te lossen en daarnaast veel vragen te stellen om geen schrijffouten te maken.

Agnes: *"Dan zeg ik tegen mijn collega's: wie is vandaag mijn docente Nederlands? Ik vraag veel, uit voorzorg. Ze lachten erom."*

Voorzieningen

De twee studenten met lichte en matige dyslexie maken geen gebruik van extra voorzieningen meer. De studente met zware dyslexie wel. Ze heeft extra tentamenvoorzieningen (vergroete weergave van de tekst) en 25 procent extra tentamentijd. Over deze faciliteiten is ze slecht te spreken. Ze vindt de aanvraagprocedures omslachtig en veel tijd kosten. Bij regionale toetsen loopt het verder meestal wel goed, maar tentamens die door de opleiding HBO-V zelf verzorgd worden gaan vaak mis. Ze krijgt verkeerde toetsen of verkeerd afgedrukte toetsen. Ze weet niet bij wie ze moet zijn met klachten hierover.

Agnes: "De docent zegt, je moet bij de SLB-er zijn. Die zegt, ik heb er niets mee te maken, je moet naar de vakdocent. Je hebt geen duidelijk aanspreekpunt. Ik zou contact kunnen opnemen met de decaan, maar dat vind ik ook weer zo drastisch. Blijkbaar weet de opleiding niet wie dyslexie heeft. Kunnen ze dat niet gewoon in een computerbestand zetten?"

Twee studenten vinden dat de opleiding meer begrip zou mogen opbrengen voor studenten met dyslexie. Ze ervaren dat dyslexie niet serieus genomen wordt.

Agnes: "Sommigen denken dat dyslexie aanstellerij is".

Ze zouden graag zien dat er minder streng gereageerd wordt op spelfouten.

Aan de andere kant waarschuwt een studente met lichte dyslexie ervoor dat opleidingen dyslexie niet als een faalfactor voor studiesucces moeten beschouwen. Dat vergroot de onzekerheid van de studenten. Ze heeft zelf ervaren dat de studie goed te doen was, ondanks haar dyslexie.

Succesfactoren

Net als de studenten met fysieke en psychische beperkingen, menen deze studenten dat doorzettingsvermogen de sleutel tot studiesucces is.

Agnes: "Nu ga ik iets zeggen wat ik nog nooit heb gezegd. Ik denk dat ik dat [de succesfactor, CdW] zelf ben. Normaal gesproken ben ik niet zo'n positief mens, ik heb niet zo'n hoge dunk van mezelf. Maar hier heb ik hard voor gewerkt".

Daarnaast noemen studenten zelfkennis, zelfvertrouwen en focus op sterke eigenschappen belangrijke succesfactoren. Ook steun uit de omgeving draagt bij aan succes.

Hoofdstuk 4 Conclusies, discussie en aanbevelingen

4.1 Conclusies

StuDiestakers

Dit longitudinale onderzoek is gestart met 26 eerstejaars studenten, waarvan negen met psychische beperkingen, negen met fysieke beperkingen en acht met dyslexie. Twee jaar later volgen 15 studenten nog steeds dezelfde opleiding; twee met een psychische beperking, zeven met een fysieke beperking en zes met dyslexie. De tussentijdse uitval is dus het grootst geweest onder de respondenten met psychische beperkingen. Het is verleidelijk om daaruit de conclusie te trekken dat studenten met psychische beperkingen het meeste risico lopen om uit te vallen. Deze conclusie mag niet getrokken worden vanwege het beperkte aantal studenten dat geïnterviewd is. Het landelijke, grootschalige onderzoek van ITS zal meer licht werpen op de vraag bij welke functiebeperkingen de uitval het grootst is.

Het kwalitatieve onderzoek geeft wél inzicht in de redenen om te stoppen met de studie. Bij studenten met psychische beperkingen is de problematiek de doorslaggevende factor geweest om te stoppen. Het was niet mogelijk om de studie vol te houden doordat de studie-achterstand te hoog opliep, of doordat studenten tijdelijk in een ernstige psychische crisis geraakten. Ondersteuning vanuit de Hanzehogeschool Groningen of hulp vanuit de opleiding mochten niet baten. De studenten zijn zeer te spreken over de geboden hulp, maar menen dat stoppen met de opleiding onvermijdelijk was. Slechts één student met Asperger vindt dat zijn opleiding meer hulp had moeten bieden bij het behalen van een studie-onderdeel waar hij telkens op zakte en waardoor hij zijn studie moest opgeven. Wanneer in aanmerking genomen wordt dat deze student veel aanvullende gesprekken met zijn SLB-er heeft gevoerd, rijst de vraag hoe ver een opleiding kan gaan in het aanbieden van aanvullende begeleiding. Het is in ieder geval niet evident dat de opleiding in deze casus in gebreke is gebleven.

Het is echter niet zo dat de ondersteuning aan alle studenten met beperkingen goed is geweest. Uit het interview met de ene student met fysieke beperkingen die gestopt is, blijkt dat de opleiding wellicht had kunnen voorkomen dat deze student uitviel wanneer ze meer betrokkenheid en hulp had aangeboden. De studenten met dyslexie zijn niet gestopt vanwege hun dyslexie, maar omdat zij twijfelden aan de juistheid van hun studiekeuze.

Al met al kan ten aanzien van deze studenten met psychische functiebeperkingen geconcludeerd worden dat stoppen met de studie vooral het gevolg is van de problematiek en vaak niet voorkomen had kunnen worden met extra hulp en begeleiding vanuit de opleiding of de Hanzehogeschool Groningen. De mate waarin deze daadwerkelijk aangeboden wordt verschilt per opleiding.

In veel gevallen is er meer sprake van een tijdelijke "time out" dan van definitief stoppen met studeren. Meestal pakken studenten na deze "time out" later de draad weer op. Ze kiezen een andere opleiding bij de Hanzehogeschool Groningen of bij een andere hogeschool.

Derdejaars studenten

Vijftien studenten zijn erin geslaagd door te stromen naar het derde studiejaar, waarvan er tien geïnterviewd zijn. De interviews zijn vooral gehouden met studenten met fysieke beperkingen. Deze studenten blinken uit; ze halen goede, vaak bovengemiddelde studieresultaten, zijn zeer gemotiveerd en zijn tevreden over hun opleiding. Soms hebben ze enige vertraging opgelopen door een tijdelijke terugval door ziekte. Uit de interviews komt naar voren dat een aantal factoren heeft bijgedragen aan hun succes: een positieve houding en doorzettingsvermogen, minder hinder van de beperking door het leren omgaan met de beperkingen, en steun vanuit de opleiding.

- *Houding*

Studenten met een fysieke beperking zijn in het derde jaar unaniem van mening dat hun eigen inzet, doorzettingsvermogen en optimisme de belangrijkste sleutels zijn tot succes. Ze zijn sterk gemotiveerd om hun studie tot een goed einde te brengen en zijn bereid om hun zwaktes te compenseren met hard werken. Ook tijdens de interviews in het eerste jaar viel op dat de studenten met psychische en fysieke beperkingen sterk gemotiveerd zijn. Die indruk is dus twee jaar later door de studenten zelf bevestigd. Wellicht heeft het leren omgaan met tegenslagen hen geholpen om een doorzettersmentaliteit te krijgen.

- *Hinder van de beperking bij studeren*

Bij deze groep is waarneembaar dat de hinder van de beperking bij het studeren enigszins afneemt. Dat komt vooral doordat ze beter hebben leren omgaan met de beperking, en studievaardigheden hebben opgedaan die hun minder kwetsbaar maakt voor een tijdelijke terugval. Ze zijn in vergelijking met twee jaar geleden zelfredzamer en zelfverzekerder.

- *Steun*

Als gevolg van de toegenomen zelfredzaamheid neemt de behoefte aan ondersteuning, bijvoorbeeld extra gesprekken met een SLB-er, af. Desalniettemin wordt betrokkenheid vanuit de opleiding wel zeer op prijs gesteld, bijvoorbeeld door af en toe te informeren hoe het gaat of door flexibel om te gaan met verzoeken om aanpassingen van studierooster of tentamenrooster. Voorzieningen blijven onverminderd belangrijk, al is het maar "voor het idee". De beschikbaarheid van extra tentamentijd geeft gemoedsrust, ook wanneer deze feitelijk niet wordt benut. De mogelijkheid van studieduurverlenging is ook prettig om "achter de hand te hebben".

4.2 Discussie

Bij kwalitatief onderzoek zoals dit is het de vraag in hoeverre het toegestaan is om te generaliseren op basis van een beperkt aantal interviews. Bij de interviews in het eerste studiejaar is per type functiebeperking een voldoende aantal interviews afgenomen om verzadiging van informatie te bereiken. Dat betekent dat er vertrouwen is dat er een compleet kwalitatief beeld is verkregen van de factoren die een rol spelen bij het studeren met een functiebeperking. Dit is niet het geval bij de exit-interviews en de eindgesprekken, althans niet *per* functiebeperking. De exit-interviews geven alleen een compleet beeld van studenten met psychische functiebeperkingen. De eindgesprekken geven alleen volledig inzicht in factoren die een rol spelen bij studenten met een fysieke beperking. Dat wil niet zeggen dat de interviews met studenten met andere beperkingen niet van waarde zijn, bijvoorbeeld om een beeld te krijgen van wat er goed en fout kan gaan tijdens de studie. Generaliseren is echter niet mogelijk.

Een andere mogelijke tekortkoming is dat er sprake kan zijn van selectie. De oproep om mee te werken aan het onderzoek in 2008 leverde een kleine groep van 26 respondenten op, slechts een minimale proportie van het totaal aantal studenten met een functiebeperking. De respons kan selectief zijn geweest. Zo is het denkbaar dat voornamelijk gemotiveerde studenten hebben meegedaan met een nieuwsgierige attitude. Sommige studenten hebben in de interviews ook aangegeven aan het onderzoek mee te hebben gedaan omdat zij open staan voor nieuwe ervaringen.

De interviews in dit onderzoek zijn afgenomen door drie interviewers. Twee van deze interviewers werkten bij het decanaat. Dat brengt het gevaar met zich mee van sociaal wenselijke antwoorden. Doordat de decanen hun respondenten niet persoonlijk kenden, is dit risico naar alle waarschijnlijkheid klein. De interviews zijn geanalyseerd door de onderzoeker. De resultaten daarvan zijn voorgelegd aan de andere interviewers om te voorkomen dat er te veel sprake was van subjectieve inkleuring door de onderzoeker.

4.3 Aanbevelingen

In het algemeen zijn de studenten tevreden over de geboden hulp en voorzieningen. De hoofdvraag van het onderzoek of de ondersteuning van studenten met een beperking aansluit bij hun behoeften, kan dus op hoofdlijnen bevestigend worden beantwoord. Opleidingen zijn doorgaans bereidwillig en behulpzaam. Desalniettemin komt het voor dat studenten zich in de steek gelaten voelen. Vaak is dat dan omdat hun SLB-er geen tijd of aandacht voor hen heeft. De cultuur om studenten met een functiebeperking tegemoet te komen verschilt per opleiding. Sommige opleidingen hebben vermoedelijk te weinig oog voor deze doelgroep. Dit is reden geweest om een onderzoek te starten naar best practices in opleidingsbeleid. Doel van het onderzoek is om opleidingen praktische handreikingen te doen om studenten met functiebeperkingen optimaal te ondersteunen. Het onderhavige onderzoek onderstreept opnieuw de wenselijkheid van dit (vervolg)onderzoek.

Uit de interviews komen opnieuw verbeterpunten naar voren die ook al in het eerste rapport over dit longitudinale onderzoek werden genoemd:

- betere voorlichting over mogelijke ondersteuning en aanwezige voorzieningen
- gebruiksvriendelijker en transparanter procedures rond de aanvraag van tentamenfaciliteiten
- deskundigheid bij docenten over begeleiding van studenten met functiebeperkingen
- sommige opleidingen hebben te weinig oog voor de behoeften van studenten met functiebeperkingen
- sommige SLB-ers kunnen meer betrokkenheid tonen.

Uit de interviews in het eerste studiejaar is gebleken dat studenten vinden dat de voorlichting tekortgeschoten heeft. Deze uitkomst riep bij Studentenzaken vragen op: er wordt ieder jaar veel tijd en energie gestoken in een goede voorlichting, wat zou er dan in concreto beter kunnen? Naar aanleiding hiervan is in de interviews met derdejaarsstudenten uitvoerig ingegaan op de vraag hoe zij in hun eerste studiejaar het liefst voorgelicht hadden willen worden. Daaruit komt naar

voren dat een aantal voorlichtingsactiviteiten vooral gehandhaafd moeten blijven, maar wellicht nog wat anders ingevuld kunnen worden:

De service-mail

Het is gebruikelijk om ieder jaar een mail te sturen naar eerstejaars studenten om hen op te roepen een intakegesprek te houden met een decaan wanneer zij een functiebeperking hebben. Deze traditie moet gecontinueerd worden. Bij het opstellen van de tekst kan nog eens kritisch gekeken of het mogelijk is om meer aandacht te trekken van studenten met functiebeperkingen. De meesten hebben wel onthouden dat er faciliteiten zijn voor studenten met sportambities, maar hebben niet gezien dat er ook informatie over studenten met functiebeperkingen in stond. Gesuggereerd wordt om een ander woord te gebruiken voor functiebeperkingen, want zieke studenten of studenten met een psychische beperking als ADHD voelen zich niet altijd aangesproken door deze term.

Folders

Het decanaat heeft folders waarin uitleg gegeven wordt over voorzieningen en het cursusaanbod van het decanaat. Deze folders bereiken vaak niet de studenten voor wie ze bedoeld zijn. Studenten zouden folders graag breder verspreid zien.

Voorlichtingspakketten

Naast deze folders zouden studenten graag "voorlichtingspakketten" willen kunnen aanvragen waarin naast het cursusaanbod en de voorzieningen extra informatie staat over hoe zij studieproblemen die zij als gevolg van hun beperking tegen komen kunnen tackelen. In dit voorlichtingspakket zou dan ook terug te vinden moeten zijn welke tentamenvoorzieningen er zijn en hoe deze aangevraagd kunnen worden. De voorlichtingspakketten moeten beschikbaar worden gesteld vóór aanvang van de studie, tijdens meeloopdagen, tijdens voorlichtingsdagen en tijdens de introductie van de opleiding.

Voorlichting via SLB-ers

Studenten zouden graag beter voorgelicht willen worden over voorzieningen en ondersteuning door de SLB-ers. Uit de interviews blijkt dat veel SLB-ers onvoldoende op de hoogte zijn van de voorzieningen. Wanneer zij daar vragen over krijgen, verwijzen ze studenten veelal door naar Blackboard. Daar lopen studenten dan vervolgens vast. Studenten met functiebeperkingen zouden beter op de hoogte geraken wanneer SLB-ers systematisch én met enige regelmaat "studeren met een functiebeperking" laten terugkomen in SLB-gesprekken en altijd voorlichtingsfolders van het decanaat beschikbaar hebben. Studenten met beperkingen zouden dan ook stelselmatig moeten worden doorverwezen naar het decanaat.

Blackboard

Blackboard blijkt niet effectief te zijn als voorlichtingsmedium. Studenten gaan niet zelf op zoek naar informatie op Blackboard. De informatie dient dus op een eenvoudiger wijze te vinden te zijn. Een manier om de informatie aan te bieden is via een aparte website voor Studeren met een functiebeperking.

Literatuur

Anthony, W., M. Cohen, en M. Farkas (1990). *Psychiatric Rehabilitation*. Boston, Centre of Psychiatric Rehabilitation.

Commissie Maatstaf (2010). *Meer mogelijk maken. Studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Handicap en Studie (2009). *Soepel studeren met een handicap. 60 good practices op hogescholen en universiteiten*, Utrecht.

Hanzehogeschool Groningen (2006). *Plan van aanpak terugdringing belemmeringen voor studenten met een functiebeperking*. Groningen.

Hanzehogeschool Groningen (2011). *Stand van zaken notitie studeren met een functiebeperking*. Groningen.

Inspectie van het Onderwijs (2010), *Onbelemmerd studeren. Beleid en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.

Kroes, J. (2011). *Succesfactoren in de opleiding voor studenten met een functiebeperking – vijf “best practices” in het Hoger Onderwijs onderzocht, een onderzoeksopzet*. Lectoraat Rehabilitatie Hanzehogeschool Groningen.

Kroeze, M. (2008). *Studeren met een functiebeperking - een inventarisatie van het beleid rond studeren met een handicap op hogescholen in Nederland*. Afstudeerscriptie SPH. Groningen.

NVAO (2010),

Severiens, S., S. Rezai, R. Wolff, J. de Koning, J. Gravesteijn, O. Tanis en T. Beretty (2009a). *Studeren met een functiebeperking. Resultaten van een onderzoek onder eerstejaarsstudenten*. RISBO/SEOR in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Lectoraat Rehabilitatie Hanzehogeschool Groningen

Severiens, S., S. Rezai, R. Wolff, J. de Koning, J. Gravesteijn, O. Tanis en T. Beretty (2009b). *Instellingsrapportage HG. RISBO/SEOR* in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Timmers, T. & Steenkamp, F. (2008). Gebruikerstoets "Studeren met een handicap 2007". Leiden: CHOICE.

Wolff, C.J. de (2009). Studeren met een functiebeperking aan de Hanzehogeschool Groningen. Lectoraat Rehabilitatie Hanzehogeschool Groningen.

Bijlage 1: checklist exit-interviews

1. Gestopt: proces	
a. Wanneer	Wanneer ben je gestopt?
b. Proces	Hoe is het zo gekomen? Wat was de aanleiding?
c. Proces: start	Wanneer werd voor het eerst duidelijk dat je misschien ging stoppen? Waarom?
d. Hulp zoeken	Heb je toen actie ondernomen om er met iemand over te praten/dingen te regelen zodat je misschien kon doorgaan? Met wie? Hoe? Wat vond je daarvan? Steun?
e. Exitgesprek opleiding	Heb je het besluit om te stoppen nog doorgesproken met slb/docent/coach van je opleiding? Hoe reageerde deze? Wat vond je daarvan? Steun?
f. Exitgesprek decaan	met decaan? Steun?
g. Gesprek medestudenten	met medestudenten? Steun?
h. Gesprek prive	met vrienden of familie? Steun?
i. Anderen	met anderen, b.v. hulpverlener, coach?
2. Gestopt: redenen	
a. Reden	Als ik het goed begrijp, is de belangrijkste reden geweest om te stoppen, klopt dat? (recapitulatie)
b. Rol van factoren	Heeft je functiebeperking een rol gespeeld, zo ja hoe? Verder rol van: <ul style="list-style-type: none"> - zwaarte van de studie, cijfers - twijfel studiekeuze - twijfel toekomstperspectief - kwaliteit van de studie - geld - anders?
c. Als rol functiebeperking = ja	
c1 Succesfactoren	Had je je studie toch kunnen voortzetten wanneer de studie-omstandigheden anders waren geweest? Zo ja, hoe? <ul style="list-style-type: none"> - begeleiding van mensen - voorzieningen - lesaanpassingen - ruimten - cursussen - anders
3. Evaluatie opleiding en HG	
a. tevreden	Alles overziend: hoe tevreden met je de hulp en ondersteuning die je hebt gekregen? Opleiding/HG? Rapportcijfer?
4. Toekomst	
a. Huidige activiteit	Wat doe je op dit moment?
b. Toekomstplannen	Wat zijn je toekomstplannen? Hervatten deze of andere studie?

Bijlage 2. Checklist eindgesprekken in het derde jaar

Introductie	
Doel onderzoek	HG wil studenten met fb ondersteuning bieden. Daarvoor inzicht nodig in ervaringen van studenten (waar lopen studenten met fb tegenaan hun studieloopbaan? wat zijn hun ervaringen met geboden ondersteuning?)
Werkwijze	-4 interviews, in 1 ^e , 2 ^e (mail), 3 ^e jaar en 4 ^e jaar (mail) -anonimiteit -geluidsopname (alleen tbv verwerking, vernietiging) bezwaar? -noteer datum, naam, fb, studie (zie bijlage)

De onderwerpen die in dit gesprek aan de orde komen zijn:

- 1) *de aard van je functiebeperking en de belemmeringen bij het studeren in deze fase van je studie*
- 2) *tevredenheid over je studie en de HG*
- 3) *oordeel over voorzieningen van de HG.*

Ik ben vooral geïnteresseerd in wat er veranderd is ten opzichte van 2 jaar geleden. Daarom heb ik het interviewverslag van 2 jaar geleden er nog eens op na geslagen. Ik kom in mijn vragen af en toe terug op de situatie van 2 jaar geleden.

“Om te beginnen wil ik vragen stellen over de aard van je functiebeperking en welke rol deze functiebeperking speelt bij het studeren. In het vorige gesprek vertelde je dat je bij het studeren last hebt van de volgende beperking: Klopt dat nog steeds?”

1: Functiebeperking en studie: ontwikkelingen	
a. beperkingen	Heb je daar nu even veel hinder van als 2 jaar geleden? Meer/minder? In welk opzicht? Heb je nog andere/nieuwe beperkingen?
b. behandeling	Ben je hiervoor (<i>nog steeds, check</i>) in behandeling? Wat houdt de behandeling in?

Ik heb nu enkele vragen over je huidige opleiding.

2: Studieloopbaan	
a. opleiding	<i>Check!</i> Klopt het dat je op dit moment nog steeds de opleiding volgt/van opleiding veranderd bent, namelijk ... studeert?
A1. indien wijziging: - waarom	-> Naar checklist exit-interviews!
b. voortgang: studie-activiteiten	Hoe verloopt je studie? Welke activiteiten doe je nu/in je derde studiejaar? (stage/specialisatie/minor) Wat doe je op dit moment?
- tevredenheid	In hoeverre ben je tevreden over je resultaten? In welk opzicht wel/niet? Speelt je fb een rol?
- resultaten	Lig je op schema? Verwacht je je studie af te ronden in de tijd die daar voor staat?
- vertraging	Indien vertraging: hoe komt dat? Speelt je fb een rol? (doorvragen)
c. Activiteit dit moment	<i>Recapituleer:</i> Op dit moment ben je dus bezig met je (stage/specialisatie/minor/anders). Je haalt goede/niet zulke goede resultaten en je bent wel/niet tevreden met je voortgang. Wat vindt je verder van deze fase van je studie? Wat vindt je leuk en minder leuk?
d. Activiteit-fb	Speelt je fb daarbij een rol? In welk opzicht? - doorvraag: onderwijsvorm - doorvraag: toetsvorm - doorvraag: voorziening (bv gebouwen)

e. Oplossingen	Voor welke knelpunten heb je een oplossing gevonden? Welke oplossing(en)? Welke knelpunten bestaan nog steeds?
f. Begeleiding f1 mensen f2 dingen f3 activiteiten f4 ruimten f5 cursus vaardigheden	Heb je het afgelopen jaar ondersteuning of begeleiding gekregen om te kunnen studeren met je functiebeperking? Welke? Noem: b.v. lotgenotencontact, coach, decaan, hulpverleners b.v. computer, transport, studiefinanciering b.v. pauzes, ontspanningsoefeningen b.v. stille ruimtes, kantine, bibliotheek (doel?) b.v. studievaardigheden, sociale vaardigheden, fysieke vaardigheden In hoeverre ben je daar tevreden mee?
g. Voldoende? e1.mensen e2.dingen e3.activiteiten e4.ruimten e5 cursus vaardigheden	Mis je nog bepaalde ondersteuning, begeleiding of voorzieningen? Welke? Noem: b.v. studievaardigheden, sociale vaardigheden, emotionele vaardigheden, fysieke vaardigheden
h. Vergelijking met 2 jaar geleden	2 jaar geleden vertelde je dat je (veel/enigszins) last had bij het studeren met functiebeperking. (<i>Check: Samenvatten!</i>). Is dat sinds die tijd veranderd? Moeilijker/gemakkelijker? Hoe komt dat?

Dan heb ik nu nog een aantal vragen over hulp en steun die je van anderen krijgt.

3: Andere hulpbronnen	
a. Openheid fb HG	Heb je docenten of studenten verteld dat je een fb hebt? Wie? Wanneer? Waarom wel/niet? Hoe hebben ze gereageerd? (<i>Check met 2 jaar geleden</i>)
b. Steun	Ondervind je steun van je medestudenten? Of van docenten? Of van je slb-er?
c. Oordeel opleiding	Wordt er door jouw opleiding genoeg rekening gehouden met studenten met een functiebeperking zoals de jouwe? (Licht toe) (<i>Check met 2 jaar geleden</i>)
d. Openheid fb prive	Heb je anderen in je prive-omgeving verteld dat je een fb hebt? Wie? Waarom wel/niet? Hoe hebben ze gereageerd? (<i>Check met 2 jaar geleden</i>)
e. Steun thuis	Ontvang je ondersteuning in je thuissituatie? Van wie?

4: Toekomst	
a. toekomst	Hoe kijk je aan tegen de/het komende jaar/jaren in je studie? Verwacht je knelpunten? Waarom?
b. werk	In welk beroep/werkveld zou je graag willen gaan werken? Verwacht je knelpunten? Waarom?

5. Succesfactor	
	Recapitulatie: Alles overziend, is het je tot nu toe gelukt om met succes deze studie te doen (evt: zij het met enige strubbelingen). Wat heeft volgens jou het meeste bijgedragen aan dit succes? (eerst spontaan laten antwoorden, pas daarna evt doorvragen:). - welke eigenschap van jou? - welke eigenschap in jouw omgeving (opleiding of privé)?

Tot slot heb ik een vraag naar aanleiding van de vorige interviewronde, twee jaar geleden. Uit dat onderzoek is naar voren gekomen dat veel studenten niet op de hoogte zijn van allerlei voorzieningen, regelingen, cursussen e.d. Toch staat de informatie gewoon op BB. Heb jij tips hoe we meer bekendheid kunnen geven aan al deze voorzieningen? Hoe zou jij destijds graag op de hoogte willen worden gesteld?

Dan zijn we nu aan het einde van het interview gekomen. Hoe heb je dit interview gevonden? Zijn er nog onderwerpen die je belangrijk vindt die niet aan de orde zijn gekomen?

HARTELIJK BEDANKT!

Dit was voorlopig het laatste interview. Hierover wordt, net als de vorige keer, een rapport geschreven dat op BB wordt gepubliceerd. We houden je via de mail op de hoogte wanneer het eindrapport openbaar is. Verder willen we je volgend jaar nog een korte mail-enquete sturen, net als dit jaar. Wil je daar weer aan meewerken?

